

καταβάνοντες ἀπὸ τοῦ θρόνου ἐπικλοῦνται τὸν βασιλέα τῶν βασιλέων, ὅτι ἀπὸ πόλεων καὶ χωρίων, ἀπὸ ὀρέων καὶ κοιλάδων, ἀπὸ γῆς καὶ θαλάσσης, ὅπου κλυδωνίζονται οἱ ναυτιλλόμενοι, ἡ αὐτὴ ψαλμωδία ἐν διαφόροις γλώσσαις εἰς τὸν οὐρανὸν κατευθύνεται! καὶ αἱ εὐχαὶ μυριάδων ἀνθρώπων ὡς εὐώδεις θυμίσματα ἀναβάνουσιν εἰς τοὺς πόδας τοῦ θρόνου τοῦ αἰωνίου Θεοῦ!

Ἐν τῷ ναῷ ὅπου σήμερον προσεύχομαι, συνήρχοντο προσευζόμενοι καὶ οἱ πρόγονοί μου. Ἐκεῖ ἐθαπτίσθην, ἐκεῖ ἐνουμφεύθην, ἐκεῖ δὲ καὶ νεκρὸς ποτε κηδευθήτομαι.

Ἐν τῷ ναῷ αἱ δεήσεις ἐνίσχυνονται ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἐκκλησιαζομένων ὡς πολλὰ συντημένα μηχανήτου τεμάχια. Ἐκεῖ ἀκούω ἀπ' ἀμβωνος ἐμνησόμενα τὰ θεῖα λόγια, λαμβάνω τὰς δεούσας παραινέσεις, μηχανάω τὰ καθήκοντα τῆς χριστιανικῆς πολιτείας. Κἂν δ' ἐγὼ σοφώτερος ἴσως τῶν ἄλλων τυχὼν, ὀλίγην ἔχω ἀνάγκην τοιοῦτων εἰσηγήσεων οὐχ' ἦτον ὅμως ὀφείλω τακτικῶς παρρησιάζεσθαι γινόμενος πρὸς τοὺς ἄλλους εὐσεβεῖς παράδειγμα, κερδαίνων δὲ παρ' αὐτῶν ὡς ἀντάλλαγμα τιμὴν καὶ ἀγάπην. Ὁ Θεὸς οὐδεμίαν ἀνάγκην ἔχει τῆς πολυτελείας, τῶν κοσμημάτων τοῦ ναοῦ καὶ τῆς πομπῆς τῶν τελετῶν. Ἀλλ' αὐταὶ ἀποδεικνύουσι τὴν διάθεσιν τοῦ ἀνθρώπου, ὡς τὸ ἀποτέλεσμα μκρτυρεῖ τὴν αἰτίαν. Οἱ ναοὶ τῶν διχμαρτυρομένων φαίνονται μᾶλλον ὡς λέσχαι ἀνθρώπων καὶ σχολεῖα ἢ ὡς εὐκτήριος οἶκος τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Θεὸς δικαίως ἀπειτεῖ παρ' ἡμῶν τὴν εὐγνωμοσύνην. Ὅθεν ὅτι ἐκ τῶν δέκα ἰκθέντων λεπτῶν μόνον εἰς ἐπέστρεψεν εὐχαριστήσων αὐτῷ εἶπε πρὸς διδασκαλίαν τῶν ἀκούοντων καὶ ἀπλῶς πάντων τῶν πιστῶν, οὐχὶ δέκα ἦσαν οἱ καθαρισθέντες, οἱ δὲ ἐνέα τοῦ;

Ὅτι δ' ἀπαιτεῖται σχηματισμὸς εὐπρεπῆς καὶ εὐλάβεια καὶ κατάνυξις περὶ τὴν προσευχὴν, τίς ἀμφισβῆλαι; Αἰετοὶ ἂν ταπεινῶς καὶ εὐλαβῶς ἐμφανίζόμεθα πρὸς τὸν ἡγεμόνα, πόσω μᾶλλον πρὸς τὸν βασιλέα τῶν βασιλέων;

Ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος διὰ τῶν αἰσθητηρίων ἀντιλαμβάνεται «οὐδὲν ἐν τῷ νῷ ὃ μὴ πρότερον ἐν τῇ αἰσθήσει» τὰ ὕλικά ἀντικείμενα κινεῖσιν αὐτὸν οὕτως ὁ λόγος ἐπενεργεῖ ἐπὶ τῆς διανοίας, καὶ ἡ πράξις ἐπὶ τῆς θελήσεως καὶ τὰς ἐννοίας τῶν ἄλλων διὰ τῆς ἀκοῆς μηχανόμενα.

Ἄρα καὶ αἱ τελεταὶ αἱ κινεῖσιν τὰς αἰσθήσεις ἐνεργοῦσιν ἁμέσως οὐ μόνον ἐπὶ τοῦ νοῦς ἀλλὰ

καὶ ἐπὶ αὐτῆς τῆς καρδίας ἐμφαίνουσιν ἐξωτερικῶς τὰς θρησκευτικὰς ἀληθείας καθὼς ἡ λέξις καὶ τὰ γράμματα τῆς ἐννοίας τοῦ ἀνθρώπου, ὅθεν διαγείρουσιν ἰδέας ἐν αὐτῷ καὶ αἰσθήματα, οἷον τὸν φόβον, τὴν εὐλάβειαν, τὴν ἀγάπην, τὴν κατάνυξιν, τὴν ἐλπίδα τοῦ μέλλοντος καὶ τὴν μνήμην τῶν παρελθόντων.

ΡΙΣΤΟΙΑ ΤΗΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ 1).

Ἱστορικὴ ἐποχὴ.

Ἐκτὸς τῶν Ἑλλήνων κατόκησαν ἐν τῇ μεγάλῃ, πρὸς μεσημβρίαν τοῦ κάτω Ἰστροῦ, Χερσονήσῳ καὶ δύο ἕτεραι φυλαὶ ἡ Ἰλλυρικὴ καὶ ἡ Θρακικὴ, αἵτινες κατὰ τὰς γλωσσικὰς ἐρεῖνας θεωροῦνται ὡς ἀλλότριαι καὶ πρὸς ἀλλήλας καὶ πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν. Ἡ Ἰλλυρικὴ φυλὴ κατελαβε τὸ βορειοδυτικὸν μέρος τῆς σημερινῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας καὶ ἐξετάθη μέχρι τῶν ποταμῶν Σάου καὶ Ἰστροῦ. Τὰ μᾶλλον λόγου ἄξις ἔθνη τῆς Ἰλλυρικῆς φυλῆς εἶναι οἱ Τυλάντιοι. οἱ Ἰστροί, οἱ Ἐνετοί, οἱ Λυβουροὶ κτλ. Ἐξαπλωθέντες οἱ Λυβουροὶ εἰς πολλὰ μέρη τῆς Εὐρώπης κατέλαβον καὶ τὴν Σχερίαν. Ἀδελφὸν δὲ εἶναι πότε οὗτοι κατέλαβον τὴν νῆσον. Προϊόντος ὅμως τοῦ χρόνου οἱ Λυβουροὶ ἐξεδιόχθησαν ὑπὸ τῶν Κορινθίων, αἵτινες κατὰ τὸ ἔτος 756 π. χ. ἦλθον εἰς τὴν νῆσον ὅπου ἤγειρον πόλιν, ἣν ὠνόμασαν. Κόρινθον. Οἱ Κορινθιοὶ ἐθεώρησαν προσφορώτατον νὰ καταλάβωσι τὴν Κέρκυραν, οὐχὶ μόνον διὰ νὰ εὐκολύνωσι τὸν πλοῦν αὐτῶν μεταξὺ Πελοποννήσου καὶ Ἰταλίας, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ ἔχωσι πρόχειρον τινα σταθμὸν εἰς τὰς ἐμπορικὰς αὐτῶν σχέσεις μετὰ τῆς Ἠπείρου καὶ Ἰλλυρίας. Ἀρχηγέτης τῆς ἀποικίας τῶν Κορινθίων ἦτο ὁ Χερσικρατὴς ἐκ τοῦ γένους τῶν Ἡρακλειδῶν. (2) Ἐν τῇ Αἰολικῇ Κορίνθῳ ἰδρύθη ἡ Δωρικὴ κυριαρχία διὰ τοῦ Ἡρακλείδου Ἀλήτου, τοῦ ὁποῦ οἱ ἀπόγονοι ἐβασίλευσαν αὐτόθι ἐπὶ πάντα γενεάς. Περὶ δὲ τὸ ἔτος 777 π. χ. ἤρπασαν τὴν ἀρχὴν οἱ καλούμενοι Βακχιάδαι καὶ ἀποκλείσαντες τὰ λοιπὰ Δωρικὰ γένη συνέστησαν ὀλιγαρχίαν. Τὴν ἀρχὴν ταύτην κατέλασεν ὁ Κύπελος γινόμενος τυράννος. Τὸ δὲ 457 π. χ. τῆς τριχιστῆς ἐργόνης Ὀλυμπιάδος (625 π. χ.) διεδέχθη τὸν Κύπελον ὁ πρωτότοκος οὗτοῦ υἱὸς Περίανδρος, ὅστις καταστρεῖ ἰσχυρὸς ἐν θαλάσσῃ.

1) Ἰδε φυλλάδιον 45, σελ. 636, τόμ. Β'.

2) Στράβων Βιβλ. 6 σελ. 260.

μετὰ μικρὸν τῆς ἐξουσίας του, κατέλαβε καὶ τὴν Κέρκυραν ἣν σκληρῶς ἐτυράννησεν. *

Ὁ Περίανδρος μετὰ τῆς Μελίσσης, θυγατρὸς τοῦ τυράννου τῆς Ἐπιδάου, Προκλέους, ἐγέννησε δύο υἱοὺς τὸν Κύψελον καὶ τὸν Λυκόφρονα καὶ θυγατέρα τὴν Κλεοβουλίνην. Ἄλλ' ἡ φλόξ τοῦ συζυγικοῦ ἔρωτος ἐσθέσθη ταχέως ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ τυράννου, φρονέσαντος δι' ἐνὸς ποδοκτυπήματος τὴν σύζυγον αὐτοῦ. Μαθὼν ὁ Λυκόφρων ὅτι φονεὺς τῆς μητρὸς του ἦτο ὁ Περίανδρος, πολλὸ ἀπεστρέφετο αὐτόν. Ὡς ἐκ τούτου ὁ Περίανδρος πρὸς τιμωρίαν αὐτοῦ πρῶτον μὲν ἀπηγόρευσε ῥητῶς εἰς τοὺς πολίτας νὰ ἔχωσι σχέσιν τινὰ μετὰ τοῦ Λυκόφρονος, ἔπειτα δὲ ἀπέστειλεν αὐτόν εἰς Κέρκυραν. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἀποβιώσῃ ὁ Περίανδρος προσεκάλεσε τὸν Λυκόφρονα νὰ μεταβῇ εἰς Κόρινθον ὅπως διαδεχθῇ τὴν ἐξουσίαν (1). Ὁ Λυκόφρων ὁμοῦς ἀπέβαλεν ἐξ ἑαυτοῦ καὶ τὴν πατρικὴν πρόσκλησιν καὶ τὰς θερμὰς τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ Κλεοβουλίνης ἱκεσίας. Ἰδὼν ὁ Περίανδρος τὴν ἀμετακτρέπτον τοῦ Λυκόφρονος ἐπιμονήν, ὅπως μὴ μεταβῇ εἰς Κόρινθον, ἀπεφάσισε νὰ μεταβῇ αὐτὸς εἰς Κέρκυραν. Μαθόντες τοῦτο οἱ Κερκυραῖοι καὶ θέλοντες ἀφ' ἐτέρου νὰ ἐμποδίσωσιν αὐτόν νὰ μεταβῇ εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν ἐφόνευσαν τὸν δυστυχῆ Λυκόφρονα (2). Ὁ δὲ Περίανδρος πρὸς ἐκδίκησιν τῆς πράξεως ταύτης ἐπεμψε τριακοσίους νέους ἐκ τῶν ἐπιφανεστέρων Κερκυραϊκῶν οἰκογενειῶν πρὸς Ἀλυάττην, βασιλέα τῶν Σάρδων, ὅπως ἀρροστριασθῶσιν. Εὐτυχῶς ὁμοῦς ἕνεκα τῶν ἐναντίων ἀνέμων προσωφμισθῆσαν εἰς τὴν Σάμον καὶ προσέφυγον ἱκέται εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἥρας κατὰ προκηρῆσιν συμβουλὴν τῶν Σαρμίων, οὓς μεγάλως κατελύπησεν ἡ τύχη τῶν δυστυχῶν ἐκείνων νέων. Βαρυθύντες ἐπομένως οἱ Κορίνθιοι ἀναχώρησαν, οἱ δὲ Σάμιοι ἀπήγαγον τοὺς παῖδας εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν (3).

Πιεζόμενοι οἱ Κερκυραῖοι ἐκ τῆς τυραννίας τοῦ Περίανδρου μετέβησαν ἀλλοχού μετὰ τῶν νέων οἰκιστῶν Κορινθίων νὰ κατοικήσωσι. Συνέστησαν λοιπὸν ἡσύχως καὶ ἐλευθέρως μετὰ τινος τῶν Κορινθίων πρῶτον ἀποικίαν τὴν Ἐπίδαμνον, κειμένην ἐπὶ τινος ἰσθμοῦ δεξιόθεν τοῦ εἰσπλέοντος τὸν Ἰόνιον κόλπον. Ἀρχηγέτης τῆς ἀποικίας ταύτης ἦτο ὁ Φίλκλος Ἐρατοκλείδου, Κορίνθιος τὸ γένος. Ἐλήφθη δὲ ἀπὸ τῶν Κορινθίων, διότι κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔθος τῶν νέων ἀποικίων ὁ ἡγεμὼν ἐ-

λαμβάνετο ἐκ τῆς μητροπόλεως (4). Μετὰ ταῦτα ἐσύστησαν τὴν Ἀπολλωνίαν κειμένην ἐπὶ λόφου καὶ ἀπέχουσαν τῆς θαλάσσης ἐξήκοντα σταδίους καὶ δέκα τοῦ ποταμοῦ Ἀώου (2). Οἱ Κερκυραῖοι προσέτι ἱδρυσαν μετὰ τῶν Κορινθίων τὴν Λευκάδα καὶ τὸ Ἀνακτόριον, τὸ ὁποῖον ἔκειτο ἐν τῷ στόματι τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου (3). Ἐκτὸς δὲ τῶν ἀποικίων τούτων οἱ Κερκυραῖοι ἐκράτουν πολλὰ φρούρια καὶ γαίας τῆς Ἠπείρου.

Ἡ πρόδοσις αὕτη τῶν Κερκυραίων προσεκάλεσεν ἀμέσως τὴν ἀντιζηλιαν πολλῶν Ἑλληνικῶν πολιτειῶν καὶ ἰδίᾳ τῆς μητροπόλεως Κορίνθου. Ἀλλὰ πρὶν τὸ πάθος τοῦτο προσδεύσῃ μέχρις ἐχθροπραξιῶν νέος κοινὸς κίνδυνος τῶν Ἑλληνικῶν πολιτειῶν ἠνάγκασε πάντας νὰ παραιτηθῶσι τῶν ἐγγχωρίων αὐτῶν παθῶν καὶ συνενωθῶσι κατὰ κοινὸν ἐχθροῦ ἐπαπειλοῦντος νὰ καταποντίσῃ σύσσωμον τὴν Ἑλλάδα ὅλην. Ἀφ' οὗ ἡ Εὐρῆς ὑπέταξε τὴν Αἴγυπτον καὶ κατεπτόησε τὴν Κασχηδόνα καὶ Συρίαν ἐστρεψέ το παρωργισμένον αὐτοῦ βλέμμα καὶ κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Μαθόντες οἱ Ἀθηναῖοι ὅτι ὁ Εὐρῆς κατήρχετο εἰς τὴν Ἑλλάδα μετ' ἀναριθμήτου στρατίας ἐπεμψάν κήρυκας εἰς ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις. Τοιοῦτοι κήρυκες ἐφ' ὅσας καὶ εἰς Κέρκυραν. Ἀκούσαντες οἱ Κερκυραῖοι τὰ παρὰ τῶν κήρυκων λεχθέντα ἀμέσως ἐφώπλισαν ἐξήκοντα πλοῖα τὰ ὅποια καὶ ἐξέπλευσαν, ἀλλ' ἕνεκα τῶν ἐναντίων σφοδρῶν ἀνέμων ἠναγκάσθησαν νὰ διαμείνωσι ἐπὶ πολὺν χρόνον εἰς τὸ ἀκρωτήριον Μαλέαν τῆς Λακωνίας (480 π. χ.) (4).

Μετὰ τὸν Μηδικὸν πόλεμον ἡ δύναμις τῶν Ἀθηναίων κατέστη μεγίστη. Καταστρέψαντες τοὺς Περσικοὺς στόλους ἔσωσαν τὴν Ἑλλάδα ὅλην καὶ ἀπέκτησαν παντοδύναμον ἐπὶ ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ὑπεροχὴ ὁμοῦς αὕτη τῶν Ἀθηναίων ἤρχισε νὰ ἐπισύρῃ τὴν ἀντιζηλιαν τῶν Σπαρτιατῶν. Προϊδόντες οἱ Ἀθηναῖοι τὴν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Σπαρτιατῶν ρήξιν ἐπεχείρησαν, τῇ προτροπῇ τοῦ Θεμιστοκλέους, τὴν ἔγερσιν τῶν ὑπὸ τοῦ Εὐρῆου καταδαφισθέντων τειχῶν τῆς πόλεως. Κατηγορηθεὶς ὡς ἐκ τούτου ὁ Θεμιστοκλῆς τῇ ὑποκινήσει τῶν Σπαρτιατῶν καὶ τῶν ἐν Ἀθήναις ἐχθρῶν του, ὅτι ἐπιδιώκει νὰ ὑποδουλώσῃ τῷ Εὐρῆ τὴν Ἑλλάδα, προσέφυγεν εἰς τὴν Κέρκυ-

(1). Ἡρόδοτος Βιβλ. γ'. πρ. 53. (2). Ἡρόδοτος Βιβλ. γ'. πρ. 53. (3). Ἡρόδοτος Βιβλ. γ'. πρ. 48.

(4) Θουκυδ. Βιβλ. Α'. πρ. 24 (2) Στράβων Βιβλ. Ζ'. σελ. 306 (3) Πλούταρχος, βίος τοῦ Θεμ. - Θουκυδ. Βιβλ. Α πρ 29. (4) Διόδωρος Βιβλ. ΙΑ. πρ. 15

ραν. Εὐγνωμονοῦντες δ' αὐτῷ οἱ Κερκυραῖοι ὡς ἀποφασίσαντι, ὅτι ἡ ἀποικία τῆς Λευκάδος ἀνῆκεν ἐξ' ἑσού εἰς τε τοὺς Κερκυραίους καὶ Κορινθίους, ἐδέχθησαν φιλοφρόνως. (1). Ἀλλὰ γινώσκοντες ὅτι οὐδεμίαν ἀσφάλειαν εἶχεν ἐν τῇ πατρίδι τῶν, συνώδυσαν αὐτὸν ἕως εἰς τὴν ἀπέναντι Ἠπειρὸν καὶ ἐκεῖθεν μετέβη, ὡς ἄλλοτε ὁ ἱππίας, εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Πέρσου ὅπου ἔτυχε πολλῆς τιμῆς καὶ δόξης.

Εἶδομεν ἐν ταῖς προηγουμένοις ὅτι οἱ Κερκυραῖοι ἐσύστησαν πρῶτον ἀποικίαν τὴν Ἐπίδαμνον, ἥτις προϊόντος τοῦ χρόνου κατέστη ἰσχυρὰ καὶ πολυάνθρωπος. Ἡ ἀποικία ὅμως αὕτη ἔδωκε χώραν δυστυχῶς εἰς τὸν μεταξὺ Κερκυραίων καὶ Κορινθίων ἐλέθριον πόλεμον. Ἐν τῇ νεοσυστάτῳ ταύτῃ πόλει ἀνεφύετο αὐτῶς ἡ διχνοία ἡ κατὰ τέκοντα πάντοτε τὴν καρδίαν πασῶν τῶν Ἑλληνικῶν πολιτειῶν. Γενομένης στάσεως ἐν Ἐπίδαμνῳ ὁ δῆμος ἐξώρισε τοὺς δυνατοὺς, οἵτινες ἐνωθέντες μετὰ τῶν γειτονευόντων βαρβάρων, ἠνώχλουν τοὺς ἐν τῇ πόλει κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν (439 π.χ.). Ὡς ἐκ τούτου ὁ δῆμος ἀπέστειλεν εἰς τὴν μητρόπολιν Κέρκυραν πρέσβεις ὅπως πείσωσι τοὺς Κερκυραίους νὰ μὴ ἐγκαταλείψωσι τὴν Ἐπίδαμνον, εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ἐχθρῶν (2). Ἀλλ' οἱ Κερκυραῖοι δὲν ἐδέχθησαν τὰς προτάσεις τῶν Ἐπίδαμνίων ἵνα μὴ περιπλεχθῶσιν εἰς πόλεμον μετὰ λαῶν βαρβάρων. Εἰδόντες δὲ οἱ Ἐπίδαμνιοι ὅτι οὐδεμίαν βοήθειαν ἠδύναντο ν' ἐπιτύχωσιν παρὰ τῶν Κερκυραίων ἐπερώτησαν τὸν ἐν Δελφοῖς θεόν, ἕαν ἔπρεπε νὰ παραδώσωσι τὴν πόλιν εἰς τοὺς Κορινθίους ὡς οἰκιστάς. Ἀπαντήσαντος τοῦ θεοῦ ὅτι ἔδει νὰ παραδώσωσι τὴν πόλιν εἰς τοὺς Κορινθίους καὶ αὐτοὺς ν' ἀνακηρύξωσιν ἡγεμόνας, οἱ Ἐπίδαμνιοι ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῶν Κορινθίων. οἵτινες ἀσμένως ἐδέχθησαν τὰς προτάσεις τῶν Ἐπίδαμνίων (436 π.χ.) καὶ ἐξέπεμψαν κατ' αὐτῆς ἀποίκους καὶ φρουροὺς ἐξ' Ἀμπρακινῶν καὶ Λευκαδίων. (3).

Μαθόντες οἱ Κερκυραῖοι τοῦτο στρατεύουσι κατὰ τῶν Ἐπίδαμνίων μετὰ τεσσαράκοντα πλοίων καὶ προσβολόντες τοὺς φυγάδας καὶ τοὺς ἱλυριοὺς πολιορκοῦσι τὴν πόλιν. Ἀμέσως ἐτοιμάσθησαν ν' ἐκστρατεύωσι πρὸς τὴν Ἐπίδαμνον καὶ οἱ Κορινθιοί, ἀλλὰ φοβούμενοι μήπως ἐμποδισθῶσι διὰ θαλάσσης ὑπὸ τῶν Κερκυραίων ἰκέτευσαν

τοὺς Μεγαρεῖς, τοὺς Παλεῖς καὶ ἄλλους λαοὺς νὰ συνοδεύσωσιν αὐτοὺς. Ὡτὼ τριῆρεις προσέφερον οἱ Μεγαρεῖς, τέσσαρας οἱ Παλεῖς τῆς Κεφαλληνίας, πέντε οἱ Ἐπιδάριοι, μίαν οἱ Ἑρμιονεῖς, δύο οἱ Τροιζήνιοι, δέκα οἱ Λευκάδιοι καὶ ὀκτὼ οἱ Ἀμπρακινῶται (4).

Ἐκ τῆς παρασκευῆς ταύτης τῶν Κορινθίων καὶ τῶν συμμάχων αὐτῶν ἀμέσως κατεῖδον οἱ Κερκυραῖοι τὰ ἐλέθρια ἅμα δὲ καὶ καταστρεπτικὰ ἀποτελέσματα τῆς βῆξεως μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Κορινθίων ὡς ἐκ τούτου προσεπάθησαν νὰ λύσωσι τὴν διαφοράν αὐτῶν διὰ μέσων εἰρηκτικῶν. Ἀπέστειλαν ὅθεν εἰς Κόρινθον πρέσβεις προτείνοντες τοῖς Κορινθίοις ν' ἀναθέσωσι τὴν πρὸς ἄλληλους ὑφισταμένην περὶ τῆς Ἐπίδαμνου διένεξιν εἰς τὴν ἀπόφασιν οἰκισθῆποτε Πελοποννησιακῆς πόλεως τὴν ὁποίαν ἤθελον ἐκλέξει προηγουμένως, ἢ εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ ἐν Δελφοῖς μαντείου. Ἀλλ' οἱ Κορινθιοὶ ὑπεροπτικῶς ἀπήντησαν ὅτι εἰς οὐδεμίαν διαπραγματεύσειν θέλουσιν ἔλθει ἕαν πρῶτον δὲν διαλύσωσι τὸν ἀποκλεισμόν (2). Τῶν Κερκυραίων μὴ συναινέσαντων εἰς τοῦτο οἱ Κορινθιοὶ ἐπλευσαν πρὸς τὴν Ἐπίδαμνον μὲ πέντε καὶ ἑξομῆκοντα τριῆρεις καὶ μὲ τρισχιλίους ὀπλίτας. Ἐστρατήγει τῶν μὲν τριηρῶν Ἀριστέδης ὁ Πελλήλου, Καλλικράτης ὁ Καλλίου καὶ Τιμάνωρ ὁ Τιμάνθους. Τοῦ δὲ πεζοῦ Ἀρχέτιμος ὁ Εὐρυτίμου καὶ Ἰσχυρίδας ὁ Ἰσάχου. Ἄμα οἱ Κορινθιοὶ ἐφθασαν πλησίον τοῦ Ἀκτίου τῆς Ἀνακτορίας γῆς, ὅπου ὑπῆρχε τὸ ἱερόν τοῦ Ἀπόλλωνος, οἱ Κερκυραῖοι ἐπεμψαν πρὸς αὐτοὺς κήρυκαὶ ὡς ἐμποδίσωσι τὸν περαιτέρω πλοῦν, καὶ συγχρόνως ἐπλήρωσαν τὰς ἐν ἐνεργείᾳ τριῆρεις καὶ ἐπεσκέυασαν τὰς ἄλλας. Ἀναγγεῖλαντος δὲ τοῦ κύριοκος ὅτι οἱ Κορινθιοὶ δὲν ὑπῆκουσαν εἰς τὴν διαταγὴν, οἱ Κερκυραῖοι ἐπλευσαν κατ' αὐτῶν μὲ ὀγδοήκοντα τριῆρεις — ἐκτὸς τῶν μεσσαράκοντα αἵτινες ἐπολιόρκουν τὴν Ἐπίδαμνον — καὶ παραταξάμενοι εἰς μάχην ἐνίκησαν φθειράντες τῶν Κορινθίων πέντε καὶ δέκα τριῆρεις (3) (438 π.χ.). Μετὰ δὲ τὴν μάχην οἱ Κερκυραῖοι ἕστησαν τρόπαιον εἰς τὴν Λευκίμμην, ἀκρωτήριον τῆς Κερκύρας, καὶ τοὺς μὲν αἰχμαλώτους Κορινθίους ἔθεσαν ὑπὸ φύλαξιν, τοὺς δὲ συμμάχους αὐτῶν ἐφρόνευσαν. (4) (435 π.χ.)

Διαρκούντος τοῦ ἔτους ἀπὸ τῆς ναυμαχίας ὡς καὶ κατὰ τὸ ἐπὶν, οἱ Κορινθιοὶ κατήρτισαν ἰσχυ-

(1) Θουκυδ. Βιβλ. Α. παρ. 136. (2) Θουκ. Βιβλ. Α'. παρ. 24. (3) Θουκ. Βιβλ. Α'. παρ. 25.

(1) Θουκυδ. Βιβλ. Α. παρ. 27, (2) Θουκυδ. Βιβλ. Α. παρ. 28. (3) Θουκυδ. Βιβλ. Α. παρ. 29 (4) Θουκυδ. Βιβλ. Α. παρ. 30.

ρότερον στόλον καὶ προσέλαβον πολλοὺς ἐμίσθους κωπηλάτας ἐκ τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος (438 π. χ.). Οὐχ' ἦττον ὅμως καὶ οἱ Κερκυραῖοι παρεσκευάσθησαν εἰς πόλεμον δι' ἴσης δραστηριότητος. Ἀλλ' ἰδόντες ὅτι ἦτο ἐπικίνδυνον ὃν ἀντιπαράταχθῶσι μόνοι τῶν κατὰ τῆς ἰσχυρῆς τῶν Κορινθίων καὶ τῶν συμμάχων αὐτῶν δυνάμεως, ἐξέπεμψαν πρέσβεις πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ἐκζητοῦντες τὴν συμμαχίαν αὐτῶν. Τοῦτο μαθόντες οἱ Κορίνθιοι ἀπέστειλαν καὶ αὐτοὶ εἰς Ἀθήνας πρέσβεις ὅπως ἀντείπωσιν εἰς τὴν παραδοχὴν τῆς αἰτήσεως τῶν Κερκυραίων (1) (433 π. χ.).

Φθίσαντες οἱ Κερκυραῖοι πρέσβεις εἰς Ἀθήνας καὶ εἰσελθόντες ἐνώπιον τῆς συνελεύσεως τοῦ δήμου ἀπήγγειλαν λαμπρὰν δημογορίαν, ἣν ὁ Θουκυδίδης ἀναφέρει, ἐξιστορῶν τὰ γεγονότα ταῦτα (2). Ἀγορευσάντων καὶ τῶν Κορινθίων πρέσβων, οἱ Ἀθηναῖοι οἵτινες ἐπεθύμουν μὲν νὰ προστασθῶσι τὴν ἀξίολογὴν τῶν Κερκυραίων ναυτικὴν δύναμιν, δὲν ἤθελον ὅμως καὶ νὰ προκαθῶσιν τὰς σπονδὰς πρὸς τοὺς Πελοποννησίους, δὲν συνήψαν συμμαχίαν πρὸς τοὺς Κερκυραίους κατ' ἐνθεῖαν, συνωμολόγησαν ὅπως ἐπυμαχίαν δι' ἧς ὁ πέσχοντο ἀμοιβαίαν συνδρομὴν ἐὰν ἐπιτεθῇ τι κατὰ τῆς Κερκύρας ἢ κατὰ τῶν Ἀθηνῶν (3) (433 π. χ.).

Μετὰ μικρὸν ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεως τῶν Κορινθίων πρέσβων, οἱ Ἀθηναῖοι ἐξέπεμψαν εἰς βοήθειαν τῶν Κερκυραίων μικρὰν τινα ναυτικὴν μοῖραν δέκα τριηρῶν, ὑπὸ Λακεδαιμόνιον τὸν Κίμωνος, Διότιμον τοῦ Στρομβίχου καὶ Πρωτέα τοῦ Ἐπικλέους διατάξαντες αὐτοὺς τότε μόνον νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τῶν Κορινθίων, ὅτε οὗτοι ἤθελον πλεῦσαι κατὰ τῆς Κυρκύρας ἢ τῶν ἀποικιῶν τῆς. (4). Παρασκευασθέντες οἱ Κορίνθιοι ἐπλευσαν κατὰ τῆς Κερκύρας μὲ πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν τριήρεις, αἵτινες κατὰ πρῶτον προσωμίσθησαν εἰς Χαιμέριον, ἀκρωτήριον τῆς Θεσπρωτίδος (5).

Μαθόντες οἱ Κερκυραῖοι ὅτι οἱ Κορίνθιοι ἐπλεον κατὰ τῆς πατρίδος αὐτῶν πληρώσαντες δέκα καὶ ἑκατὸν τριήρεις ὑπὸ τὸν Μαινακίδην, τὸν Αἰτιμίδην καὶ τὴν Εὐρύβατον ἐστρατοπέδευσαν εἰς τινα τῶν νηϊδῶν, αἵτινες καλοῦνται Σύβοτα, ὅπου ἐρθῆσαν καὶ αἱ δέκα Ἀθηναϊκαὶ τριήρεις (435 π. χ.). Ἄμα οἱ δύο ἐχθροὶ ἐγείναν πρὸς ἀλλήλους

ὁρατοὶ παρατάχθησαν εἰς μάχην. Τὸ μὲν δεξιὸν κέρας τῶν Κερκυραίων ἐκράτουν αἱ Ἀθηναϊκαὶ τριήρεις, τὸ δὲ ἀριστερὸν οἱ Κερκυραῖοι διηρημένοι εἰς τρεῖς μοῖρας. Τὸ δὲ δεξιὸν κέρας τῶν Κορινθίων εἶχον αἱ τῶν Μεγαρέων καὶ Ἀμπακιωτῶν τριήρεις, τὸ μέσον οἱ ἄλλοι σύμμαχοι, τὸ δὲ ἀριστερὸν ἐκράτουν οἱ Κορίνθιοι. Δοθέντος τοῦ σημείου ἤρξατο ἡ μεγαλητέρα ἄμα δὲ καὶ πεισματωδεστέρα τῶν μεταξὺ Ἑλλήνων ποτὲ συναφθεισῶν μαχῶν. Ἡ μάχη αὕτη ὁμοιάζε μᾶλλον μὲ πεζομαχίαν, καθότι ἀφοῦ οἱ ἐχθροὶ συνεκρούσθησαν ἀμοιβαίως, δὲν ἠδύναντο εὐκόλως νὰ κινηθῶσι διὰ τε τὸ πλῆθος καὶ τὴν ταραχὴν τῶν τριηρῶν. Οἱ ἐπὶ τῶν τριηρῶν προσεπάθουν νὰ διασπάσωσι τὰς ἐχθρικὰς γραμμὰς ναυμαχοῦντες μᾶλλον μετὰ θυμοῦ καὶ βίωμης ἢ ὀδηγούμενοι ὑπὸ τῆς τέχνης. Τὸ δεξιὸν κέρας τῶν Κορινθίων μεγάλως ἐπαθε, καθότι αἱ τριήρεις ἐτραπήσαν εἰς φυγὴν καὶ διασκορπίσθησαν ὑπὸ εἰκοσι Κερκυραίων. Ἐνῶ ὅμως ἐν τῷ κέρατι τούτῳ ἐξησφαλίζετο ἡ νίκη ὑπὲρ τῶν Κερκυραίων, ἀπεναντίας οἱ Κορίνθιοι καὶ οἱ σύμμαχοι αὐτῶν ὑπερίσχυον ἐν τῷ ἀριστερῷ, καθότι οἱ Κερκυραῖοι ἐξησθάνισαν τὰς τάξεις τῶν ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως τῶν τριηρῶν αἵτινες κατεδίωκον τὰς Κορινθιακάς (1). Ἡ ἀσύνετος αὕτη ἀπομάκρυνσις τῶν εἰκοσι Κερκυραίων τριηρῶν ἐκ τῆς μάχης συνεπέφερε τέλος τὴν νίκην ὑπὲρ τῶν Κορινθίων, οἵτινες ἄλλως τε ἤθελον ὑποστῆ ἡτταν πληρεστάτην. Διαρκούσης τῆς μάχης οἱ Ἀθηναῖοι ἀνίσχυρον βοήθειαν προσέφερον ταῖς Κερκυραῖοις καὶ ἐπετεθῆσαν κατὰ τῶν Κορινθίων ἅφρ' οἱ Κερκυραῖοι εἶχον ἤδη τραπῆ εἰς φυγὴν. (37 π. χ.).

Μετὰ τὴν μάχην τῇτιν οἱ Κορίνθιοι ἀφοῦ συνέλεξαν τὰ ναυάρια καὶ τοὺς νεκροὺς τῶν ἐπλευσαν κατὰ τῶν Κερκυραίων, αἵτινες φοβούμενοι μήπως οἱ Κορίνθιοι πλεύσωσι κατὰ τῆς πατρίδος τῶν ἐπλευσαν εἰς συναπάντησίν των. Ἐπλησίαζεν ἡ νύξ ὅτε οἱ Κερκυραῖοι ψάλλοντες τὴν ἐμβατήριον πικίαν ἐξεδήλουν τὴν ἐναρξιν τῆς μάχης, πλὴν μεγάλως ἐθαύμαζον βλέποντες τοὺς Κορινθίους πικλινδρομοῦντας. Οἱ Κορίνθιοι εἶχον ἰδεῖ, ὥς φαίνεται, προσερχομένας εἰκοσὶν Ἀθηναϊκὰς τριήρεις, τὰς ὁποίας οἱ Κερκυραῖοι δὲν ἠδύναντο νὰ ἴδωσιν ἕνεκα τῆς θέσεώς των. Αἱ Ἀθηναϊκαὶ τριήρεις, ὧν τὴν ἀρχηγίαν εἶχε Γλαύκων καὶ Ἀνδοκίδης, διερχόμεναι

(1) Θουκυδ. Βιβλ. Α. παρ. 32. (2) Θουκυδ. Βιβλ. Α. παρ. 32—36. (3) Θουκυδ. Βιβλ. Α. παρ. 41. (4) Θουκυδ. Βιβλ. Α. παρ. 45. (5) Θουκυδ. Βιβλ. Α. παρ. 46.

(1) Θουκυδ. Βιβλ. Α. παρ. 49.

τῶν ναυαγίων καὶ τῶν νεκρῶν, ἔφθασαν εἰς Λευκίαν, ὅπου ἦσαν ἐσκηνωμένοι οἱ Κερκυραῖοι οἵτινες ἐνόμισαν κατὰ πρῶτον αὐτὰς ἐχθρικός.

Τὴν ἐπαύριον αἱ τριάκοντα αὐταὶ τριήρεις ἐνωθεῖσαι μετὰ τῶν Κερκυραίων ἐπλευσαν πρὸς τὸν ἐν τοῖς Συβότοις λιμένα ὅπου ἦσαν προσωρμισμένοι οἱ Κορίνθιοι, οἵτινες καθελκύσαντες τὰς τριήρεις αὐτῶν παρετάχθησαν εἰς μάχην. Δὲν ἐπεθύμουν ἡ ἀρχίσωσι αὐτοὶ πρῶτοι τὴν μάχην ἢ διότι εἶδον τὰς Ἀθηναϊκὰς τριήρεις, ἢ διότι ἐφοβούντο τοὺς ἐν τοῖς πλοίοις αἰχμαλώτους. Ἄλλως τε οἱ Κορίνθιοι ἐπεθύμουν νὰ μεταβῶσιν εἰς τὰ ἴδια, ἀλλ' ἐφοβούντο μήπως ἐμποδισθῶσιν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, θεωρούντων ἴσως λελυμένας τὰς συνθήκας ἀφοῦ εἶχον ἔλθει εἰς χεῖρας. Ἐπεμψαν λοιπὸν πρέσβεις πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ἄνευ κήρυκος οἵτινες εἶπον τὰ ἑξῆς. «Μεγάλην ἀδικίαν διαπράττετε, ὦ Ἀθηναῖοι, ἀρχόμενοι τοῦ πολέμου, παραβιάζοντες τὰς σπονδὰς καὶ ἐμποδίζοντες ἡμᾶς διὰ τῶν ὅπλων σας νὰ ἐκδικηθῶμεν τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν». Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἀπήντησαν. «Οὐτὲ τοῦ πολέμου ἀρχόμεθα, ὦ ἄνδρες Πελοποννήσιοι, οὔτε τὰς σπονδὰς λύομεν. Κατήλθομεν ἐνταῦθα μόνον πρὸς ἀντίληψιν τῶν συμμάχων ἡμῶν Κερκυραίων. Τότε μόνον θέλομεν ἱπτεσθῇ καθ' ὑμῶν ὅτε πλεύσετε ἢ κατὰ τῆς Κερκύρας ἢ κατὰ τῶν συμμάχων αὐτῆς. (1)

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΤΟΜΠΡΟΣ.

ΠΕΡΙ ΟΡΚΟΥ.

(Ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς ἐπὶ διατριβῆς
πρὸς τὸν Σεβασμώτατον ***)

ὑπὸ Ἰωάννου Γ. Χρυσοβέργου.

Α'. Ὁ πρὸς ἀπόδειξιν ἀληθείας τινὸς αὐθαίρετος ἢ ἐπακτὸς ὅρκος παρὰ τοῖς ἀρχαίοις κλητοῖς (4) Ἰουδαίοις τε καὶ Ἕλλησι δὲν ἀπαγορεύετο, διὰ τοῦτο εὐρίσκωμεν παρὰ μὲν τῷ Ἰσοκράτει τὰ ἑξῆς δύο·

1. Πρῶτον μὲν οὖν εὐδέσθαι - τὰ πρὸς τοὺς θεοὺς μὴ μόνον θύων, ἀλλὰ καὶ τοῖς ὅρκοις ἐμμένειν - ἐκεῖνο μὲν γὰρ τῆς τῶν χρημάτων εὐπορίας σημείον, τοῦτο δὲ τῆς τῶν τρόπων καλοκαγαθίας τεκμήριον. (2)

Π. Ὁρκὸν ἐπακτὸν προσδέχου διὰ δύο προφάσεις, ἢ σαυτὸν αἰτίας αἰσχροῦς ἀπολύων ἢ φίλους ἐκ μεγάλων κινδύνων διασώζων. (3) Μόνον οὖν πρὸς ἀποφυγὴν μομφῆς φιλοχρηματίας ἢ ἐπιπορκίας ἀπαγορεύεται καὶ αὕτη ἡ εὐορκία· ὅθεν ὁ αὐτὸς Ἰσοκράτης ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω προσθέτει καὶ τὰ ἑξῆς· «ἐνεκα δὲ χρημάτων μηδένα θεὸν ὁμώσης μηδ' ἂν εὐορκεῖν μέλλης· δόξεις γὰρ τοῖς μὲν ἐπιπορεῖν τοῖς δὲ φιλοχρηματικῶς ἔχειν.» (4).

Β'. Ἐν δὲ τῇ παλαιᾷ Διαθήκῃ·

1. Ἡ λέξις διαθήκη, οἷον ἀνίστημι τὴν διαθήκην μου ἵστημι τὴν διαθήκην μου, διατίθεμαι τὴν διαθήκην μου ταύτην ἐστὶ τῷ ὁμνέειν. (5) «Κατ' ἐμαυτοῦ ὥμοσα, λέγει Κύριος... ἢ μὴν εὐλογῶν εὐλογήσω σε καὶ πληθύνων πληθυνῶ τὸ σπέρμα σου κτλ. (6).

Π. Ῥητῶς ἐπιβιβάζεται ὅρκος εἰς ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας οἷον «προσελεύσεται ὁ κύριος τῆς οἰκίας ἐνώπιον τοῦ θεοῦ καὶ ὁμείγεται ἢ μὴν, κτλ. (7) Ὁρκὸς ἔσται τοῦ θεοῦ ἀναμέσον ἀμφοτέρων κτλ.

ΠΙ. Τὸ ἐν τῷ Δεκαλόγῳ (8) «οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ» κτλ. δὲν ἀπαγορεύει τὸν ὅρκον ἀλλὰ τὴν ἐπιπορκίαν ὡς ἐρμηνεύεται σαφῶς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ. (9) «Πάλιν ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις οὐκ ἐπιπορκήσεις, ἀποδώσεις δὲ τῷ Κυρίῳ τοὺς ὅρκους σου» κτλ. καὶ εἰς τὸ Λευϊτικὸν (10) λέγεται «Καὶ οὐκ ὁμείψῃς τῷ ὀνόματί μου ἐπ' ἀδικίᾳ καὶ οὐ βεβηλώσετε τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ ὑμῶν καὶ εἰς τοὺς Ἀριθμοὺς (11) ἄνθρωπος... ὃς ἂν ὁμώσῃ ὅρκον, οὐ βεβηλώσει τὸ ῥῆμα αὐτοῦ. (12).

Γ'. Τῆς ἀκραφνοῦς ἠθικῆς ἀξίωμα ἐστίν, οὐδέποτε νὰ καταφεύγῃ τις διὰ πίστωσιν τῶν λόγων του εἰς τὸν ὅρκον, ἀλλ' ἐχέγγουν αὐτῶν νὰ ἔχη τὸ ναὶ καὶ οὐ· διὰ τοῦτο καὶ ἐν Εὐαγγελίοις (13) λέγεται. «Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὁμῶσαι ὅλως... ἔστω δὲ ὁ λόγος ὑμῶν ναὶ, ναὶ, οὐ, οὐ» (14) ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα δὲν ἀπαγορεύεται ὁ ὅρκος ἀλλ' ὁ τύπος· παραδείγματος χάριν, ἀντὶ νὰ ὁμώσῃ τις εἰς τὸν θεόν, εἰς τὸν οὐρανόν, κτλ. μεταχειρίζεται

(3) Πρὸς Δημόν. δ'. 23 e. (4) Αὐτόθι. (5) Γένεσις Θ'. 9 καὶ ἐφεξῆς. 1E'. 18 1Z'. 11. 43. 14. 19. 21. παράβαλε KB'. 46. 17. (6) Βλέπε Δευτερονόμιον. 10'. 8 καὶ ΚΣΤ'. 3. (7) Ἐξόδος KB'. 8 παράβαλε 9 καὶ 10. (8) Ἐξόδος Κ'. 7. παράβαλε Δευτερονόμιον Ε'. 11. (9) Κατὰ Ματθαῖον Ε'. 33. (10) Λευϊτικὸν 10'. 12. (11) Ἀριθμοὺς Α'. 2. (12) Βλέπε καὶ Δευτερονόμιον Ε'. 11. xγ'. 23. (13) Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον Ε'. 34. (14) Παράβαλε ἐπιστολὴν Ἰακώβ Ε'. 12.

(1) Θουκυδ. Βιβλ. Α. παρ. 53.

(4) 1. Κορινθ. Α' 24. (2) Πρὸς Δημόν. δ'. 43 d.